

MỘT VÀI SUY NGHĨ TRONG VIỆC XÂY DỰNG KHO TÀI LIỆU TỰ CHỌN & TRIỂN VỌNG CỦA KHO TỰ CHỌN

*Lê Việt Phương
Phòng PVBD ĐHNN*

Giới thiệu:

Quan niệm về kho mở (còn gọi là kho tự chọn)

Thư viện, trước kia trong quan niệm của đông đảo những người làm công tác thư viện cũng như độc giả là một kho sách với những giá chật cứng những sách. Thủ thư là những người phục vụ và sử lý sách, độc giả là người mượn sách, hoặc là đọc tại chỗ, hoặc mang về.

Ở Thư viện, độc giả thường được những thủ thư tiếp đón không lấy gì làm vui vẻ lắm vì họ quá bận rộn với công việc tìm sách, viết thẻ mượn, cho sách lên giá, quở trách độc giả khi mượn sách quá hạn hoặc làm rách nát.

Giờ đây, theo quan niệm của chúng tôi, ta nên có cái nhìn khác đi về hình ảnh của thư viện. Một số thư viện chuyên ngành và thư viện đại học ở miền Nam cũng như miền Bắc nước ta, chúng ta đã thấy mô hình kho mở một phần hoặc toàn phần. Đó cũng là những bước cố gắng lớn trong công tác phục vụ bạn đọc. Ở kho mở, chúng ta sẽ gặp một hình ảnh khác hẳn cái ký ức những giá sách bụi bặm, các thủ thư khó tính, đối xử không công bằng với độc giả, bản thân độc giả thì cau có do cảm thấy bị xúc phạm ít nhiều hoặc chưa được phục vụ chu đáo.

Nơi đây, độc giả được tự do lựa chọn những cuốn sách, tài liệu mà họ cần. Họ tự phục vụ bản thân mọi khâu: chọn sách báo... tha hồ đọc lướt các tên sách có cùng chủ đề được sắp xếp gần nhau, tự do lấy tài liệu xuống, rồi lại xếp lên giá nếu thấy nội dung tài liệu đó không phù hợp với nhu cầu, công bằng mà nói, độc giả có cảm giác như thư viện là nhà, sách được sẵn sàng trên giá để phục vụ họ. Và về phần họ, chúng tôi thiết nghĩ họ cũng phải trả cho thư viện chúng ta một chút gì đó về các dịch vụ mà họ được hưởng.

Còn công việc chính của thủ thư chỉ là hướng dẫn, trợ giúp và xác định nguồn tin cho độc giả. Kho mở cộng thêm với rất nhiều định nghĩa như kho sách mở rộng đón độc giả, thủ thư cởi mở với độc giả, độc giả tôn trọng và cởi mở với thủ thư. Họ không đơn thuần chỉ là những người chỉ biết chọn sách theo yêu cầu nữa, mà họ là những người có kiến thức chuyên môn, nghiệp vụ cao, có kiến thức chung cơ bản về các ngành khoa học xã hội & tự nhiên để đáp ứng nhu cầu ngày càng tăng trong thời đại bùng nổ thông tin.

1. Tiến hành xây dựng kho mở:

Hình thức hoạt động của kho mở nói chung:

Có thể tiến hành công tác kho mở theo từng bước một (kho mở một phần đối với các thư viện có kho sách lớn và không có nhiều cán bộ thư viện). Hoặc có thể tiến hành phục vụ kho mở toàn phần (đối với các kho sách có số lượng sách không nhiều và đối tượng phục vụ không rộng rãi). Kho mở cho phép người dùng tin được tiếp cận trực tiếp với các loại hình tư liệu trong thư viện: từ sách, báo, tạp chí, đến microfilm, microfiche, băng video, băng cassettes, đĩa CD, Người dùng được tự do lựa chọn và sử dụng tư liệu có trong kho. Tùy theo chức năng, nhiệm vụ, nội dung kho sách & đối tượng phục vụ của thư viện mà đặt ra các nguyên tắc về sách báo cho mượn & sách báo đọc tại chỗ.

Các tư liệu không cho mượn thường để ở một khu vực nhằm bảo quản để tiện cho tra cứu. Đó là các tài liệu có phạm vi sử dụng hẹp, sách tra cứu, tham khảo, sách quý hiếm.

2. Một số điều kiện cần thiết để đảm bảo cho công tác kho mở được thành công:

Qua thực tế và tham khảo một số kinh nghiệm của một số thư viện có kho mở một phần hoặc toàn phần, chúng tôi nhận thấy cần phải có một số điều kiện tiên quyết để đảm bảo cho hoạt động của kho mở có hiệu quả cao.

2.1. Hạ tầng cơ sở:

Mặt bằng của kho phải thoáng, rộng, dễ quan sát. Đối với những chỗ khuất cần phải tăng thêm ánh sáng và đặt gương lớn để tiện theo dõi, ngăn chặn những hành vi sai trái có thể xảy ra. Đối với những kho lớn, cần tăng cường cán bộ thư viện và các biện pháp bảo vệ. Đối với các thư viện có điều kiện lắp đặt hệ thống bảo vệ tự động ở cửa ra vào của thư viện, cán bộ thư viện vẫn phải nâng cao cảnh giác, ngăn chặn tình trạng mất sách do vô tình hay cố ý. Tuy nhiên hệ thống này rất đắt và chỉ có hiệu quả kinh tế khi giá trị của kho sách tương xứng với chi phí này, hơn nữa nó còn kéo theo một loạt đòi hỏi ở khâu sử lý tài liệu như sách làm bar code, đặt sợi từ tính tại mỗi cuốn sách...

Kho sách cần phải sắp xếp theo chủ đề, trên các giá sách cần có chỉ dẫn của số xếp giá, cần phải dành một khoảng trống thích hợp để bổ sung sách mới. Tại các cửa thư viện cần có nội quy rõ ràng và các tờ rơi hướng dẫn cách sử dụng thư viện cũng như các phương tiện tra cứu & dịch vụ tìm tin.

2.2. Trang thiết bị tìm tin:

Ngày nay thay cho việc sử dụng những bộ thẻ mục lục công kênh và mất thời gian, độc giả đã có thể tìm tin trên máy tính với một khoảng thời gian vài giây hoặc vài phút. Các phần mềm linh hoạt đã trợ giúp đắc lực và hiệu quả ngay cả đối với những độc giả ít kinh nghiệm trong tìm tin. Hơn thế nữa, các máy tính liên lạc được với nhau qua mạng cho phép người sử dụng máy tính tìm thấy những thông tin ở thư viện mình hoặc những thư viện khác trong ĐHQG qua mạng LAN (mạng cục bộ) và của nhiều thư viện thuộc nhiều quốc gia khác nhau trên thế giới qua mạng diện rộng (WAN). Hơn thế nữa, sự phát triển của INTERNET với các trang WEB cho phép độc giả của chúng ta truy cập thông tin toàn văn bản, kèm theo đồ họa, âm thanh, hình ảnh sống động. Vì thế, trang bị máy tính với các phần mềm ứng dụng cùng với một MODEM, máy in ở kho mở là rất cần thiết.

Trong tương lai nhiều sách, báo chí có thể chỉ tìm thấy trên trực tuyến, đó là các ấn phẩm phạm vi sử dụng không rộng và người ta đã đứng trên quan điểm cả về tính hiệu quả và kinh tế mà xuất bản trên trực tuyến. Chúng ta sẽ không còn xa lạ với các loại hình thư viện điện tử & báo điện tử mà chỉ có trong mô hình kho mở đọc giả mới có thể được cung cấp đầy đủ các phương tiện điện tử để truy nhập thông tin.

3. Yếu tố con người:

3.1. Cán bộ thư viện:

Trong kho mở cán bộ phục vụ có thể là cán bộ tra cứu, cán bộ cho mượn, cán bộ bảo vệ, cán bộ phục vụ ở bàn dành riêng, mỗi cán bộ phải nắm vững trách nhiệm và quyền hạn của mình.

Nhiệm vụ của cán bộ tra cứu:

Giúp độc giả tìm kiếm thông tin khi họ gặp khó khăn. Các phương pháp tra tìm. Có thể truy tìm trên máy, trên giá sách hoặc qua điện thoại. Họ phải có khả năng giúp độc giả xác định lại nhu cầu thông tin cần thiết, nắm vững và am hiểu nguồn thông tin, có một thái độ phục vụ đúng mực.

Nhiệm vụ của cán bộ cho mượn

Áp dụng nội quy cho mượn một cách chặt chẽ, nhắc nhở, theo dõi, sử phạt nghiêm minh nhằm đảm bảo cho việc lưu hành sách có hiệu quả. Mỗi thư viện tùy theo đặc thù của thư viện mình mà đặt ra các biện pháp xử phạt. Nói chung cách sử phạt được áp dụng công minh và nhất quán đều đem lại hiệu quả tốt, độc giả sẽ tăng thêm ý thức trách nhiệm đối với tư liệu thư viện.

Nhiệm vụ của cán bộ phục vụ ở bàn dành riêng:

Khu vực này lưu giữ những tài liệu quan trọng và thường chỉ cho mượn trong ngày. Đối với tư liệu ở đây cần có nội qui chi tiết hơn. Có thể cho phép độc giả mượn đọc tại chỗ hoặc sao chụp trong vòng vài tiếng.

Nhiệm vụ của cán bộ bảo vệ:

Khi chưa có hệ thống bảo vệ tự động nhất thiết mọi túi sách cũng như đồ dùng cá nhân đều phải gửi lại chỗ cán bộ bảo vệ. Cán bộ bảo vệ có trách nhiệm bảo quản đồ dùng cá nhân mà độc giả gửi lại và bảo quản tư liệu của thư viện trong trường hợp có nghi vấn có thể yêu cầu cho kiểm tra.

3.2. Người sử dụng tin:

Tuân theo các quy định thư viện đã đề ra. Hiểu biết cách sử dụng các phương pháp tìm tin, các biện pháp bảo quản tư liệu khi sử dụng các nguyên tắc cơ bản trong việc phòng chống hỏa hoạn, mối mọt và hợp tác với cán bộ thư viện trong các lĩnh vực trên.

Khâu quan trọng nhất trong kho mở là khâu bảo vệ tư liệu mà yếu tố chính lại nằm trong ý thức của mỗi con người. Vì thế giữa người dùng tin và người cung cấp thông tin cần có mối quan hệ qua lại cộng tác sao cho mỗi một độc giả cũng là một người bảo vệ nguồn tin.

Kết luận

Mỗi bước đi, mỗi đổi thay trong nghiệp vụ của thư viện đều nhằm phục vụ tốt hơn nếu không muốn nói là tốt nhất cho nhu cầu dùng tin của độc giả. Công nghệ thông tin tất yếu sẽ đóng vai trò quyết định trong thông tin thư viện ở Việt nam. Trong một tương lai gần, hiển nhiên nó sẽ làm biến đổi sâu sắc, toàn diện đến hệ thống thông tin thư viện & chúng ta những người cung cấp thông tin, đóng một vai trò quan trọng trong việc ứng dụng công nghệ thông tin một cách hữu hiệu vào mạng lưới thư viện, không chỉ ở trong khu vực, mà rộng ra trên toàn thế giới. Chúng ta luôn phải làm việc một cách sáng tạo, năng động & nhiệt tình để ứng dụng công nghệ thông tin phục vụ cho nhu cầu thông tin của quảng đại quần chúng./.